

Luka Trebežnik

Odnos med dekonstrukcijo in religijo pri Jacquesu Derridaju: med nihilizmom in mesijanizmom. Doktorska disertacija. Mentor: Branko Klun. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2016. 313 + V str.

Doktorska disertacija Luke Trebežnika se loteva občutljive teme religije v zahtevni in pogosto kontroverzni misli francoskega filozofa Jacquesa Derridaja. Sodobna recepcija Derridajeve misli namreč niha med dvema skrajnostma: med zagovarjanjem strukturne podobnosti in s tem združljivosti Derridajeve postmoderne misli z religijo (kar se na eksemplaričen način kaže v širše razumljenem pojmu mesijanizma) ter ateistično in religiji nasprotujočo razlago njegove filozofije, kjer se slednja povezuje z nihilizmom. Kandidat v svoji disertaciji izkazuje dobro poznavanje Derridajevega opusa in skuša najti pristop, ki bo glede možnosti srečevanja in medsebojnega bogatenja dekonstrukcijske misli ter religije v temelju naravnano pozitivno.

Avtor je disertacijo zasnoval v treh med seboj smiselno povezanih delih. Prvi del predstavlja »*pars destruens*«, kjer je v ospredju Derridajeva kritika religije. Derrida se sicer z oznako »destrukcija« za svoj miselni pristop ne bi strinjal – še zlasti ne v negativni konotaciji, ki ga ta pojem prinaša. Res je, da njegova dekonstrukcija navidezne trdnosti, ki so v zahodni misli cilj metafizične tradicije, razgrajuje, toda to razgradnjo vodi želja, da bi prepoznali tiste gradnike, ki jih je ta tradicija naivno prezrla ali pa nasilno potlačila. Temeljno vodilo dekonstrukcije je verjetje, da zadnje besede nima neka brezčasna obstojnost ali kakršna koli drugačna trdnost oziroma istost, temveč da pri brezkompromisni razgradnji na koncu naletimo na vladavino razlike, difference, ki razkrinka vsak poskus, da bi na začetek in za princip postavili nekaj trdnega. Dekonstrukcija je v funkciji iskanja globlje resnice, njen primarni motiv pa je etični: odprtost za drugo, za tisto, česar ni mogoče zvesti na totaliteto istosti in kar nas v svoji neukinljivi drugačnosti nenehno vznemirja. Če je religija razumljena kot želja po zagotovitvi absolutne trdnosti in če Bog dobi vlogo ontoteološkega temelja, potem takšno metafizično razumevanje religije postane tarča Derridajeve dekonstrukcije. Toda avtor naloge uspešno pokaže, da dekonstrukcija tako razumljene religije ne pomeni negacije religioznega fenomena kot takega. Očitno je potrebno izvorni religiozni moment iskati drugje.

Prav to je cilj drugega dela disertacije, ki služi kot »*pars construens*«. Dekonstrukcija nosi v sebi pozitivni naboj, ki se močno približuje religiozni odprtosti za neskončno ter tistemu hrepenenju, s katerim vera presega razum in meje logike. Avtor z različnih vidikov prikazuje, kako se dekonstrukcija približuje religiji. Najprej je to afirmativni značaj dekonstrukcije, ki ne dopušča prevlade negacije. Nato je odnos do časa, ki se odpira v smeri absolutne prihodnosti, pri čemer prav afirmativni odnos do neznanega prihodnjega uvaja držo mesijanskega pričakovanja. Tretja razsežnost je Derridajeva osebna religiozna izkušnja, ki razodeva hkratnost pripadanja in odpada od judovstva. Četrto razsežnost pa predstavlja Kierkegaard,

ki v srčiki religioznosti odkriva dekonstrukcijsko nedoločljivost – prepadnost svobode in skok vere. Vera in dekonstrukcija se stikata v točki »možnosti nemogočega« in avtor postavlja izzivalno vprašanje »Konec dekonstrukcije – začetek religioznosti?« (226).

Tretji del disertacije bi moral po Heglovi logiki predstavljati sintezo in spravo med destruktivnim in konstruktivnim delom, vendar se avtor jasno zaveda, da Derridajeva misel predstavlja antipol Heglu in njegovi sintezi v novi istosti. Zato se raje posveča dvema različnima in v marsičem diametralno nasprotnima interpretacijama Derridajeve misli glede njenega odnosa do religije. John Caputo dekonstrukcijo razlaga kot zaveznico religije; še več, krščanstvo je v svojem bistvu dekonstrukcijsko in v Derridaju bi tako lahko prepoznali »postmodernega Avguština«. Povsem nasprotno pa trdi Martin Hägglund, ki v dekonstrukciji vidi radikalni ateizem. Diferenca se dogaja kot čas in minljivost, zato se morajo tudi vera, pričakovanje ali hrepenenje »dekonstruirati« ter sprejeti, da ni nobenega nadčasnega smisla. Trebežnik je zadržan tako do Caputa kot do Hägglanda (pri čemer je kritika slednjega bolj izrazita), kajti kompleksno Derridajevo misel oba enostransko poenostavljata. Sam se odloča za tisto nedoločljivost, ki je v samem jedru dekonstrukcije, čeprav takšen zaključek disertacije pri bralcu utegne pustiti grenak priokus, ker bi si morda želel jasnejše avtorjeve umestitve. V resnici – četudi to zveni paradoksalno – je poglobitni prispevek tega doktorskega dela prav v zvestobi Derridaju, ki ohranja polifonijo in polisemijo svoje misli brez enostranskih redukcij ter podobno kot izročilo negativne teologije kritizira vsak poskus, da bi dokončno določili, kaj hoče izreči in kakšno je njegovo dokončno stališče do religije. Za površnega bralca je to premalo, za tistega, ki je pripravljen vzeti nase napor razumevanja zahtevne Derridajeve misli, pa je disertacija uspelo uvajanje v postmoderni razmislek o religiji.

Branko Klun